

sd. pogoditi s sj. Taka pogodba more biti posamična ali kolektivna v smislu § 209 o. z. ter obratni sporazum po 3. in 7. odst. § 6 ter t. 4 § 8 z. o. zašč. d. Izven teh primerov more sd. od sj. zahtevati prekočasno delo samo v izjemnih primerih, namreč kadar ga do tega upravičijo izredne okolnosti, spričo katerih je sj. dolžan vršiti delo ex bona fide kot delo, primerno posebnim okolnostim po § 210 o. z., na pr. v primeru višje sile.²⁷ (Konec prihodnjič.)

Demokracija in pravo.

Dr. Gorazd Kušej.

(Konec.)

V.

Tako pravno skupnost, tako državno organizacijo, kjer postavljajo pravna pravila bilo neposredno, bilo posredno preko posebnih za to pooblaščenih oseb tisti, ki so jim namenjena, imenujemo demokracijo. Abstraktno proučevanje problema sinteze človeške osebnosti in prisilne družbene, t. j. pravne, državne vezanosti, pokaže demokracijo kot najpopolnejšo rešitev. Vsak je poslušen samo tistim pravnim pravilom, ki jih je sam sprejel, ki so torej njegova avtonomna osebna pravila; kot taka pravni ne okrnjujejo njegove osebnosti. Poedinec bi bil tedaj (kar se zdi sicer paradokсно) tudi v svoji pravni vezanosti svoboden.

Seveda ta pravna svoboda ni več neomejena svoboda naravnega, predružabnega stanja; ta bi bila istovetna s silo, ki je na uporabo posamezniku za uveljavljanje njegove osebnosti, njegovih urojenih prirodnih pravic. Ona se poudarja s pojmom politične svobode, v katerega prehaja naravna svoboda po družbeni pogodbi, s katero se enaki, svobodni poedinci združijo v skupno sožitje. Rousseau je mnenja, da je treba vsako prisilno človeško zvezo, vsako državno, torej vsako pravno skupnost imeti koncem koncev za nastalo po pogodbi. Po njegovih besedah daje družbena pogodba, pravilno prav za prav zaodklonila delati preko 18. ure, razlog za odpust. S. s. ugotavlja da »po predpisih, ki so v zaščito sj. preceptivno omejevali pogodbeno svobodo glede delovnega časa v gospodarski stroki, v kateri toženka obratuje, ni obstojala za toženko taka pravica, a za tožiteljico dosledno ne adekvatna obveza«. Cit. Bajič 72.

²⁷ Bajič 57.

misel, da je treba imeti vsako socialno skupnost za nastalo po pogodbi⁶ rešitev temeljnemu problemu človeka, namreč sintezi njegove individualne osebnosti ter objektivne, socialno pravne vezanosti v prisilni državni organizaciji. Ona namreč najde tisto obliko človeške združbe, ki brani z vso svojo skupno silo osebo in imovino vsakega člana združbe, in v kateri je vsak, dasi združen z vsemi, vendar poslušen samo sebi ter ostaja tako svoboden, kakor je bil poprej⁷.

Ta oblika, ki daje politično svobodo, torej svobodo v pravni vezanosti, občuteno in doživeto kot avtonomno postavljeno pravo, je po Rousseaujevem pojmovanju, ki je postalo značilno demokratično pojmovanje, v tem, da družabniki v svoji skupnosti tvorijo absolutno, v ničemer torej tudi pravno nevezano osebnost, suvereni narod; njegova suverena obča volja (volonté générale) stavlja individualne volje v objektivno socialno voljo, v objektivni pravni red. Pravo kot izraz take suverene občje volje je torej proizvod avtonomnih individualnih volj preko njihove sinteze v suvereni občji⁸.

S tem je kajpada zopet prenešeno vse težišče problema prava v stvari s poedinca na skupnost. Pravo ima samo navidezno subjektivistično zasnovo, v resnici pa poteka od objektivne ter zato višje vrednotene skupnosti, kar popolnoma ustreza stvarni zaznavnosti. Samo da ta skupnost nima več svojega temelja v diferenciaciji različne socialne dignitete njenih članov, sprejete povsem nekritično kot nezogibne zgodovinske danosti, temveč v koordinaciji načelno enakovrednih poedincev. Četudi Rousseau s potrebami stvarnosti zahteva za tako skupnost absolutno, suvereno oblast, ne vidi v tem osebne svobode prav nič v nevarnosti; kajti če se poedinec preda skupnosti z vsemi svojimi (prirodnopravnimi) pravicami, in če se vsi tako zdru-

⁶ Rousseau, *Contrat Social*, I. knjiga (5. poglavje).

Da je idejo družbene pogodbe treba imeti samo za način umevanja pravilne ureditve državne skupnosti, ne pa za dejanski zgodovinski razvoj slednje gl. Kušej, *Sodobna demokracija*, str. 25. Tudi Rousseau je na mestih, citiranih v opombi 9, na isti strani smatral tako svoj *Contrat Social*. Na drugih mestih pa je to logično razlago sam zamenjal z zgodovinsko in tako prišel v sistematska protislovja.

⁷ Rousseau, o. c. I., 6.

⁸ Prim. Kušej, *Sodobno prirodno in pozitivno pravo itd.*, Čas. l. 1931/32, str. 61.

žijo, ostanejo pogoji za vse v skupnosti isti in nihče ne bo imel interesa, da bi drugim življenje v skupnosti oteževal. S tem, da se vsak poedinec predaja vsem, se v stvari ni predal nikomur, ko ni družabnika, nad katerim se ne bi pridobila ista pravica, katera se njemu odstopa; vsak dobi ekvivalent tistega, kar je zgubil, in več sile, da obvaruje to, kar ima⁹. Bistvo demokracije je torej v tem, da vsak poedinec preda skupnosti svojo osebo in svojo silo ter ju stavlja pod vodstvo suverene občne volje, ki v pravcu splošnega dobrega sintetizira individualne volje. Zato po Rousseaujevem mnenju na koordinaciji posameznih enakovrednih poedincev sloneča demokratična skupnost ne more imeti drugega interesa kakor tistega svojih članov; iz njih in izključno samo iz njih je izoblikovana, zato tudi demokratična suverena oblast, občna volja, izraža samo splošni interes, ki ni nič drugega kakor harmonična skladnost individualnih interesov. Nemogoče je radi tega, da bi demokratična suverena oblast škodovala posameznikom, kakor je nemogoče, da telo škoduje svojim delom. Demokratični suveren je zato že po golem dejstvu svojega obstoja tak, kakršen mora biti,¹⁰ tak kakršen naj bo. To se pravi, da je pravo kot emanacija suverene splošne volje demokratično urejenega občestva vedno pravilno, pravično pravo.

Empirično dognano dejstvo je sicer, da je občna volja skoro vedno samo izraz večine individualnih volj članov skupnosti, ker soglasne volje vseh razen v prav izjemnih primerih ni moči doseči. To pa ne pomenja, da taka občna volja ne bi bila popolna, nasprotno to samo kaže, da so se individualne volje, ostale v manjšini, zmotile v pravilnem dognanju občne volje.¹¹ Vprav v zahtevi, naj bodo vse in-

⁹ Rousseau, o. c. I., 6; Kušej, Sodobna demokracija, str. 26 in op. 11. na isti strani.

¹⁰ Rousseau, o. c. I., 7.

¹¹ Tako pojmovanje je posledica relativističnega filozofskega svetovnega naziranja, na katerem temelji demokracija (Kušej, o. c. str. 40 ss.). Da je Rousseau gledal svetu vrednot pripadajoča pojma socialne ter individualne pravičnosti čisto relativistično, da ju je smatral izključno odvisna od mnenja, ki ga ima o njima večina članov skupnosti, ne glede na vsebinsko utemeljenost takega mnenja, se vidi posebno ostro iz III. knjige, 12. poglavja njegove družbene pogodbe, kjer govori o zakonih. Tam namreč pravi: »V vsakem primeru je narod gospodar nad

dividualne volje svobodne, kar pa je glede na nujno socialno, torej objektivno vezanost teh volj po skupnem življenju mogoče samo v občni volji, leži upravičenje večinskega demokratičnega načela. Če že ne morejo biti vse individualne volje svobodne, naj se jih vsaj čim več čuti v pravni vezanosti svobodnih; pravo mora biti zato izraz volje večine.¹² Prav s tega razloga je tudi, gledano s take miselnosti, upravičeno uporabljanje sile napram tistim individualnim voljam, ki tako pravo kršijo, ker ga doživljajo kot krivično okrnitev svoje osebnosti. Saj prav zato, ker niso mogle doumeti občne volje, niso svobodne. V svobodo, ki je njihova najvišja dobrina, jih je treba torej prisiliti.¹³ Takemu pojmovanju je dala najbolj dosleden izraz italijanska republika Genua s tem, da je dala napisati nad vrata svojih ječ in vdolbsti v verige svojih sužnjev, obsojenih na galere, besedo »Liber-tas«.¹⁴

VI.

Če je pravo kot izraz občne volje demokratične skupnosti vedno pravilno, pravično pravo, je treba samo še dognati, kdaj in pod kakimi vsebinskimi pogoji pride do izraza občna volja. Rousseau sam je že spoznal, da zgolj formalno večinsko načelo ne more dati samo zase dovoljnega kriterija, da je prišla do izraza občna pravna volja, ki veže učinkovito vse člane skupnosti. Vsebinski element, ki mora biti podan, da se stvari občna volja, je videl v skupnem interesu, ki družijo večino individualnih volj, poklicanih za določitev občne volje. Občna volja mora biti zato splošna po svojem predmetu in po svojem bistvu, izhajati mora z vseh in nanašati se mora na vse člane skupnosti. »Ona namreč zgubi svojo naravno pravilnost, kadar meri na individualen in določen predmet, ker tedaj sodimo o stvari, ki nam je tuja ter nimamo nobenega pravega načela primernosti, ki bi nas vodil«.¹⁵

Že po svojem švicarskem poreklu (bil je iz Ženeve) in po svojem kalvinskem verskem prepričanju je bil Rousseau svojim zakoni; tudi najboljše lahko spremeni; kajti če mu ugaja, da si sam škoduje, kdo mu more to braniti.«

¹² Kelsen, Vom Wesen u. Wert der Demokratie, str. 3 ss. Kuschel, o. c. str. 39 s.

¹³ Rousseau, o. c. I., 7.

¹⁴ Rousseau, o. c. IV., 2.

¹⁵ Rousseau, o. c. III., 4.

se a u zagovornik neposredne demokracije. Odklanjal je zato kot najusodnejšo zmoto reprezentativni parlamentarni sistem, kakor se je bil tedaj v dolgotrajnem zgodovinskem razvoju že organsko utrdil v Angliji. Zato je zahteval za občno voljo formalni pogoj odločitve vsega naroda in materialni pogoj splošnosti predmeta, o katerem se bo odločalo. O pravilnosti take odločitve namreč tedaj ne more biti dvoma, ko odloča narod pod enim vidikom o samem sebi pod drugim vidikom. »Kadar pa odloči ves narod o vsem narodu, ima samo sebe samega v vidu; razmerje, ki utegne potem nastati, je razmerje celotnega predmeta pod enim vidikom nasproti celotnemu predmetu pod drugim vidikom, ne da bi se delila celota. Tedaj je stvar, o kateri se odloča, tako občna, kakor volja, ki odloča.« Tak in samo tak akt je bil Rousseauju zakon.¹⁶

Res je, da pozitivno pravo nobene države, niti revolucijonarne Francije, kateri je bil Rousseau v veliki meri ideolog, ni prevzelo njegovega pojma zakona.^{16a} Vendar pa je Rousseau s takim koncizno opredeljenim in obrazloženim pojmom zakona — danes bi ga mogli imenovati s teoretičnim izrazom zakon v formalnem in materialnem smislu posebne poudarjenosti, saj je zanj potreben ves narod obsegajoč, radikalno demokratičen organ — pripomogel zakonu do tistega osrednjega položaja, ki ga zavzema v sodobnih, demokratično urejenih državnih edinicah.

Pojem zakona, ki je že zdavnaj pridobil v Angliji kot plod sodelovanja monarha in reprezentativnega zakonodavnega telesa (parlamenta) značaj poroka in čuvarja osebne svobode in imovine,¹⁷ je dobil po demokratičnem

¹⁶ Rousseau, o. c. III., 6; Pitamic, Država, str. 240 s.

^{16a} Pitamic, Država, str. 241.

¹⁷ Že sredi 15. stoletja je John Fortescue v svojem slovitom delu »De Laudibus Legum Angliae« napisal: »Kralj Anglije ne more po svoji mili volji spreminjati zakonov dežele... Nobenih sprememb v zakonih kraljestva ne more napraviti brez soglasja svojih podanikov, niti jim ne more proti njihovi volji nalagati davkov; tak narod, vladan po zakonih, katerim je dal sam svoje odobrenje, uživa svojo last varno in brez tveganja, da bi mu jo mogel odvzeti kralj, bilo kdorkoli... Cit. po Marriott, The Mechanisme of the Modern State, Oxford, 1927, I., str. 28 s. Tak pojem zakona je sprejel kot idealen tudi Montesquieu. Njega zakon zanima le toliko, kolikor jamči osebno svobodo kot mejo med javno oblastjo in zasebnim področjem ter kot varstvo.

pojmovanju še intenzivnejšo notranjo vrednost. Ves njegov pomen ni več samo v njegovi splošnosti, v njegovem značaju občje veljavnega, resnici ustreznega pravila,¹⁸ marveč prav posebno še v njegovi lastnosti, da je stvarovina tistih, na katere se bo uporabljaj. S tem sta zakon in preko njega pozitivno pravo zgubila svojo abstraktno, apriorno pojmovano vrednost, postala sta zapoved demokratičnega, vse poedine člane skupnosti obsegaajočega suverena, naroda.¹⁹

Zakon tega svojega pomena ni utrpel, dasi ni dosegel v konkretnih pozitivnopravnih sistemih držav tisti značaj neposredne vezi med istovetnim subjektom in objektom, katerega je zanj zahteval Rousseau kot propovednik edine, neposredne demokracije. Vse države, ki so prej ali slej izvedle svojo praktično organizacijo po demokratskem načelu, so prevzele obliko bolj ali manj čiste reprezentativne demokracije. Njeno teoretično obrazložitev je dal Siéyès in francoska narodna skupščina iz l. 1789 se je izjavila za ta sistem. Pravilno je namreč Siéyès z večjim razumevanjem za življensko istinitost kot Rousseau spoznal, da v obsežnih državah ne more ves narod odločati o občni volji, da je to primitivna oblika, ki bi predstavljal protinaravno stanje, odnosno nasilno zaviranje narodovega razvoja. Zahteval je reprezentanco narodne »občne volje«, po posebnem, na podlagi občne volivne pravice izvoljenem telesu kot posledico potrebne delitve socialnega dela, ki je brezdvomno znak napredka državne skupnosti.²⁰ Narod mu je izvor vsega

proti nedovoljenemu zasebnemu posegu v zaščiteno svobodno sfero poedinca. Zato odklanja demokracijo kot tisto državno obliko, v kateri se zdi, da narod počenja kar hoče, kar po njegovem mnenju izključuje svobodo (*Esprit des lois*, XI, 3.).

¹⁸ Tako razlago zakona kot dognanja parlamentarne diskusije, v kateri naj bi prišla do izraza glede na čas in kraj relativirana resnica, daje, utemeljujoč jo z metafizično zasnovano liberalno miselnostjo, Schmitt Carl, *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, 1926, str. 52 ss.

¹⁹ Esmein-Nézard, *Droit constitutionnel* 8, I., str. 55, kjer opredeljuje zakon kot klasičen predstavnik francoske tradicionalne demokratične pravne miselnosti za »le commandement du souverain«.

²⁰ Siéyès, *Qu'est-ce que le tiers état*, (1789), poglavje V. Dasi povsem učenec Rousseaujev, je vsaj glede na politično organizacijo odklanjal njegov klic povratka k naravi, k primitivnim oblikam skupnostnega življenja, kakor ga brezdvomno predstavlja neposredna demo-

pozitivnega prava. To pozitivno pravo narod izraža preko posebnih, v to svrhu sklicanih teles, ki se razlikujejo po tem, ali donašajo najvišji državni organizacijski zakon, ustavo, ki odreja sestavo in funkcijo zakonodajnega organa in izvršne oblasti, ali pa v okviru ustave donašajo navadne zakone. Kljub temu da je postavil pojem *u s t a v n e*, zakonodajni oblasti nadrejene oblasti, je s finim razumevanjem za dinamični značaj socijalnega življenja dajal največ pomena zakonodaji. Ker so zakoni izraz narodove volje, ker morejo urejati samo vsem državljanom *s k u p n e* interese, saj je reprezentanca samo na podlagi skupnega, ne pa razhajajočih se interesov mogoča,²¹ ohranja zakon hkratu svoj liberalni, poedinca braneči značaj (nobene kazni, nobenega davka brez zakona!) obenem pa postane kot objektivirana občna, narodova pravna volja *e d i n a* avtoriteta v demokratični državi.²² Ta avtoriteta ustvarja in vzdržuje *e n o t n o s t* državne skupnosti; demokratično urejena državna edinica mora zato postati *p r a v n a* država. Ne tvori več sodstvo samo »usta, ki izgovarjajo besede zakona«, kakor je rekel Montesquieu, tudi uprava le še tolmači in izvršuje zakone. Demokracija zahteva *z a k o n i t o s t*, ima umevanje za pravno tehniko, radi česar uvaja *u p r a v n o* *s o d s t v o*, ki naj preskuša akte upravne oblasti, sodeč neodvisno samo po zakonih. Strogo dosledno premišljena pa odklanja presojo ustavnosti zakonov po kakem drugem organu kot zakonodajnem,²³ ker je edino le ta upravičen vsak čas obvezno tolmačiti narodovo voljo.

kracija Rousseaujevega tipa. Kakor poroča Saint-Beuve iz S. ove zapuščine, je napisal glede na čas grozot francoske revolucije l. 1794 o Rousseauju: »Pač po pravici slaven pisatelj, ki bi bil umrl od boleti, če bi poznal svoje učence, filozof, prav tako izboren, kar se tiče čustvenosti, kakor reven na mislih: ali ni prav on sam v svojih zgovornih listih, bogatih na postranskih poedinostih ter revnih v glavni stvari, zamenjal načela družbene umetnosti s početki človeške družbe?« Cit. po Brandt Otto, Emmanuel Siéyès, Was ist der dritte Stand?, Berlin, 1924, str. 31.

²¹ Siéyès, o. c. VI.

²² Rousseau, o. c. II, 6.

²³ Pri nas odklanja Jurkovič sodno kontrollo ustavnosti zakonov, ker jo pravilno ima za kvarno zaviranje brzega naravnega razvoja. Zavzema stališče, da v demokratični državi nobene pravno organizirane kontrole ustavnosti zakonov ni treba, ker demokracija itak skuša dognati voljo večine in po možnosti voljo vsega naroda. To je pristno demokratično pojmovanje, ki daje v normalnih prilikah edino zakono-

VII.

Najsi zavzemamo napram demokraciji kot praktični obliki državne organizacije in njenim gotovo ne vseskozi zaželjenim posledicam kakršnokoli stališče, vendar ji ne moremo glede na problem prava odrekati pomembnih zaslug.

Pravo po svojem bistvu ohranja svoj vzvišeni značaj, še vedno je Ciceronova »vera lex, recta ratio, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna«. ²⁴ A pravilno spoznava demokracija, da taka večna pravičnost, dasi absolutna vrednota, ni sposobna neposredno urejati socialnih odnosov ljudi; ti dopuščajo glede na svojo časovno in krajevno prigradnost vedno samo relativno pravilno ter stalno rešitev svoje ureditve. ²⁵ Ker morejo samo ljudje tolmačiti življenjskim prilikam ustrezno uporabljanje načel pravičnosti, meni demokracija za najprimernejše, da to tolmačenje vrši kar največ tistih poedincev, na katere se bo potem obračal v pozitivnem pravu objektivirani rezultat njihovega lastnega spoznanja primernosti. Ker je demokratični nauk pravilno poudarjal, da je odločanje o tem, kaj naj bo glede na določen čas in kraj pravo, odvisno samo od pravilnega uvaževanja skupnega interesa (kajti le ta more biti družnostno načelo v prisilno organizirani državni edinici), je enkrat za vselej pribil, da je problem prava kot stremiljenje za pravilnim pravom istoveten s pojmom »socialnega vprašanja«. ²⁶ Pravo je s tem dobilo realno socialno podlago, ne gre ga več zgolj logično izvajati iz apriorno postavljenih in tako sprejetih načel; saj radi svoje nujne splošnosti taka načela ne morejo imeti nobene vsebinske odrejenosti. Vsakokratnim prilikam ustrezno emanacijo večno enakega, absolutnega pravnega bistva je treba iskati v mnenju, ki ga ima o njem celotna družba (vox populi, vox Dei), ki jo organizira na prisilen način država. Država zato nujno postane iz avtoritarne vladavine vladavina javnega mnenja

dajnemu organu, stoječemu pod vplivom javnega mnenja, izključno pravico tolmačenja ustave. Jurkovič, Sudska kontrola ustavnosti zakona, Arhiv, I. 1930, XXXVIII, str. 193 ss.

²⁴ Cicero, De republica, III, 17.

²⁵ Kušej, Razmerje med pozitivnim in naravnim pravom, I. c. str. 391 ss.

²⁶ Stämmler, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, VI, Jena, 1925, v članku Recht.

(gouvernement d'opinion), in to pravno organiziranega javnega mnenja. Demokratično narodno predstavništvo, ki je vedno pozitivnopravna ustanova, je prvi značilen moderni poizkus sinteze vse poedince obsegajoče družbe in države, ki naj bi se očitovala v pravilnem, socialnem pravu. To pravo namreč prihaja več ali manj konkretizirano do izraza v pravni zavesti, odn. v pravnem čustvu poedinih članov družbe.²⁷ Država ima zato dolžnost, s silo, ki jo ima, tako izoblikovanim socialnim pravilom dati značaj prisilnosti, učinkovitosti, skratka pravnosti. Pravo, dasi praktično zapoved države, ima kot poedincem imanentno pravilo socialnega udejstvovanja tudi državi vsiljujoč se značaj. Demokratična država zato ni več samo država v zakonitosti, ampak še prav posebno intenzificirana pravna država v tem smislu, da imajo depozitarji državne oblasti, »vladajoči« utrjeno spoznanje in utemeljeno prepričanje, da stoje tudi oni sami pod etično socialno silo ter individualne pravičnosti. Trajna kršitev njunih načel bi imela za nujno posledico družbeno organizirano reakcijo.²⁸ V moderni demokraciji se tako problema oblasti in prava, sile in prava, končno države in prava posebno srečno poudarjata in sintetizirata v zahtevi po pravilnem, dejanskim okolnostim ustreznem, pravičnem pravu.²⁹

Bodočnost demokracije kot primerne sredstva učinkovite tehnične organizacije državne edinice se vidi čedalje bolj dvomljiva. Kažejo se že obrisi novih državnih oblik, ki ne jemljejo več za podlago abstraktno enakih, a nikjer eksistentnih poedincev, umetno zvezanih samo z državnim ozemljem kakor to dela tradicionalna demokracija.

²⁷ Nauk, da je pravo produkt normativne zavesti mnogote poedincev družbene edinice, je posebno učinkovito razvil Duguit. Nauk, da ima pravo svoj izvor v človeški čustveni naravi, v človeškem pravnem čustvu, pa je podal Nizozemec Krabbé.

²⁸ Duguit, o. c. I, str. 81, III, str. 202 ss. V svojem delu *Allgemeine Staatslehre* pravi zato Kelsen: »Die Unterwerfung des »Staates« unter das »Recht« bedeutet meist gar nichts anderes, als die Umwandlung der autokratischen in eine demokratische Rechtsordnung.«

²⁹ Z njemu lastno eleganco sloga ter izraza je to povedal Spektorski na koncu svoje studije, *Evolution de l'idée de l'autorité dans la philosophie de l'Etat*, v *Archives de philosophie du Droit et de Sociologie juridique*, Paris, I, 1933, št. 1—2, na str. 161 s stavkom: »C'est ainsi que, dans la démocratie moderne, le problème de l'autorité revient à la formule d'Ulpien: *justitiam colimus*.«

Uvaževati se začanja »historični«, konkretno bivajoči član edinice in pomembnost njegove funkcije, ki jo vrši bodisi s svojim gmotno gospodarskim proizvajalnim delom, bodisi s svojimi umskimi prinosi v korist vse socialne enote (korporativizem). Naj postane nova država stanovska, (»organizirana demokracija« v nasprotje tradicionalni »amorfni, atomistični demokraciji«), naj tudi zopet prizvame značaj avtoritarne vladavine, (ki jo pa noben tradicionalen demokrat ne bo hotel priznati za pravo demokracijo), stvarjati bo mogla pravo samo še ob sodelovanju z družbo, ki jo organizira, tako da ne bo prišla v opreko z osnovnim načelom priznanja človeškega dostojanstva. Vse svoje delovanje bo morala izvršiti nujno po tako utrjenem pravu kot edino upravičenem in priznanem regulatorju socialnega življenja. Poedincu kot članu družbe je pa za vedno dana zavest, da tudi sam neposredno ali posredno preko svoje specifične važnosti za celotni socialni organizem, preko svoje osebne duhovne zmožnosti, s katero oblikuje v sebi pojme individualne in socialne praviznosti glede na konkretne življenjske prilike, sodeluje pri izgradnji objektivno veljavnega pravnega reda.

To spoznanje in ta zavest sta v vsej svoji učinkovitosti in nazornosti prav gotovo pridobitev moderne demokracije.

Književna poročila.

Dr. Hönigsberg Lav: Krivični postopak o pravnim lekovicama. Sistematika izlaganja. Beograd. Geca Kon. 1933. Str. 136. Cena 60 Din.

Pisatelj je praktik, sodnik stola sedmorice v Zagrebu, odd. A., bavil se je že mnogo s formalnim kazenskim pravom. Izdal je l. 1929. sodni kazenski postopnik s kratkimi pojasnili, torej praktični komentar, sedaj pa gori oznanjeno knjigo. V njenem uvodu je izjavil, da se je potrudil, »da ove procesne radnje objasni u praksu«. Zdi se, da je to namenoma že na zunan pokazal, ker nikjer ne prinaša teoretičnih razglabljanj, niti ne citatov o kakšnem drugačnem mnenju drugih avtorjev. Da pa knjigi ni dodal nikakšnega stvarnega kazala, to mu praksa bržčas ne bo beležila kot zaslugo. Od doslej tiskanih sistematičnih del ali komentarjev, ki obravnavajo isto snov, se razlikuje Hönigsbergov prikaz zlasti po neobičajni razvrstitvi poedinih pravnih sredstev. Najprej razpravlja o pritožbi, nato takoj o reviziji, za tem o popolnem in nepopolnem prizivu, nazadnje o zahtevku za obnovo kazenskega postopka, ki ga klasificira kot neredno pravno sredstvo (str. 5. in 14.). Zahtevek za zaščito zakona je dobil svoje mesto kar sredi med obravnavanjem o reviziji, v isti vrsti kot »javna razprava«, »izredna revizija« in »izredna obnova kazenskega postopka« (str. 91.); tu se nam zdi sistematika nekoliko tvegana. Ugovor zoper obtožnico je samo omenjen (n. pr. str. 18.), ne pa posebej ob-